

УДК 343.348

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.19>**О. Березніков,**аспірант кафедри національного та міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ НАРУГИ НАД МОГИЛОЮ

Система кримінальних правопорушень (злочинів) проти громадського порядку та моральності була сформульована в відповідному законодавстві країн романо-германської правової сім'ї наприкінці XIX століття. У чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) статтю 297 КК України «Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого» було віднесено до кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності (XII розділ Особливої частини КК України). На рівні спеціалізованого законодавства України, то відповідні відносини регламентуються Законом України «Про поховання та похоронну справу» від 10 липня 2003 року. У кримінальному законодавстві Польщі представлений доволі подібний склад злочину, передбачений статтею 262 Кримінального кодексу Польщі (далі – КК Польщі) [1].

Зважаючи на відсутність повного та змістовного порівняльно-правового дослідження проблематики наруги над могилою, є сенс розглянути регламентацію наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого за кримінальним законодавством Польщі, використовуючи порівняльно-правовий метод, з метою пошуку шляхів для вдосконалення відповідного вітчизняного кримінального законодавства.

Стаття 262 Кримінального кодексу Польщі містить два склади кримінального правопорушення: «наруга над трупом, людським прахом або місцем

спочинку померлого» (§ 1 ст. 262 КК Польщі) та «пограбування трупа, могили чи іншого місця спочинку померлого» (§ 1 ст. 262 КК Польщі) [1]. Слід зауважити, що дане діяння традиційно включалося в кримінальні кодекси Польщі у двадцятому столітті (ст. 168–169 КК Польщі 1932 р., ст. 197 КК Польщі 1969 р., ст. 262 КК Польщі 1997 р.).

У КК Польщі 1997 року стаття 262 віднесена до групи злочинів проти громадського порядку (розділ XXXII КК Польщі 1997 р.) і це доводить, що «законодавець встановив, що поведінка, зазначена в цих положеннях, порушує громадський порядок як родовий об'єкт охорони» [2, с. 20].

Тут слід зауважити, що поняття злочинного посягання для наруги над могилою відмінне від того, яке передбачалося у КК Польщі 1969 року, в якому подібні діяння були встановлені статтею 197, і включалися до глави, що містилися злочини проти свободи совісті та релігії. Свого часу при обґрунтуванні урядового проекту КК Польщі 1997 року зазначалося, що «наруга над трупом або його пограбування, як діяння, що посягають на законні інтереси, відмінні від свободи совісті та віросповідання, караються за ст. 262 цієї глави» [3, с. 196]. Польський науковець *Z. Migros* з цього приводу наголошує, що «включення розглянутих положень до групи злочинів проти громадського порядку зумовлено тим, що інколи людські трупи не є предметом релігійного обряду, а протилежне рішення супе-

речило б конституційному принципу рівності перед законом незалежно від релігійних переконань» [4, с. 196].

Щодо безпосереднього об'єкту діяння, передбаченого статтею 262 КК Польщі, то погляди польських науковців різняться. захисту погляди доктрини різняться:

«шана і пошана до мертвих і місць їх спочинку» (*K. Wiak*) [5, с. 773];

«шана, пошана і мир загиблим і місцям їхнього вічного спочинку» (*Z. Świąkałski*) [7, с. 1424.];

«гарантія поваги до людських останків і місця спочинку померлих» (*M. Bojarski*) [8, с. 796];

«повага і шана до останків померлих і місць їх спочинку, а потім також почуття близьких покійних людей і можливі релігійні почуття» (*D. Gruszecka*) [9, с. 944];

«почуття людей, пов'язаних з культом мертвих, особливо близьких до померлого» (*R. Gural*) [10, с. 423];

«людської гідності також після його смерті, що виявляється в необхідності шанувати його останки та місця спочинку, а у випадку ст. 262 § 2 також, певною мірою, право власності та інші права на речі, що належать особам, які є, наприклад, спадкоємцями померлого або адміністраторами місця спочинку, або, нарешті, родичами, які, навіть прикрашаючи могилу, не відмовитися від прав власності на предмети, які вони там розміщують» (*A. Michalska-Warias*) [11, с. 425];

«повага до людських трупів і місць їх поховання та захист їх поваги та пошани їхніх близьких» (*E.W. Pływaczewski, A. Sakowicz*) [12, с. 517];

«авторитет місця спочинку, а в § 2 – недоторканність (хоча не право власності) об'єктів, що належали покійному, а також матеріальну недоторканність місця спочинку тіла» (*J. Śliwowski*) [13, с. 426].

Дещо особисто стоїть позиція науковця *A. Rybak*, який вважає, що «шукати об'єкт захисту в недотор-

канності місць відпочинку чи самих трупів неправильно, оскільки бувають ситуації, коли трупи можна переміщати і це не осудливо, а навіть корисно, бажано і культурно прийнятно, а також можуть бути забрані клітини, тканини та органи (в межах та на умовах, передбачених законодавством)» [14, с. 100]. Автор справедливо стверджує, що «суть цього блага не в людських почуттях, пов'язаних з трупом, адже однаково захишені тіла і місця спочинку людей, яких після смерті ніхто не пам'ятає, і тих, про яких пам'ятають їхні найближчі родичі та друзі, а торгівля тканинами, клітинами та органами неприпустима навіть тоді, коли померла людина не залишає нікого, хто б про неї пам'ятав» [14, с. 100]. У результаті *A. Rybak* доходить компромісного висновку, що охоронюваним об'єктом (благом) виступає людська гідність, яка, на думку вченого, не перестає існувати навіть після смерті особи, завдяки чому тіло померлого та місце його спочинку також потребують поваги та шани [14, с. 100]. Однак, дослідниця *T. Gardocka* критично оцінила цю таку позицію, зауваживши, що «важко прийняти таке рішення на суворо правових підставах, оскільки в жодному іншому правовому аспекті гідність померлої особи не захищається безпосередньо, а лише шляхом захисту почуттів близьких людей до померлого» [15, с. 274.]. Певна інтерпретація цієї думки висловлена і *J. Makarewicz*, який стверджує, що «шанування трупів пов'язане з культом мертвих, а не з повагою до людського тіла» [16, с. 265.]. В цілому цю полеміку об'єднала позиція дослідника *R. A. Stefański*, який прийшов до висновку, що «діяння, передбачене статтею 262 прямо не порушує людську гідність, але робить це опосередковано. Повага та шана до трупів, людського праху та місця спочинку померлих впливає з людської гідності, але це не означає, що об'єктом захисту є людська гідність, але це

спочинку померлих. У Положенні § 2 Постанови Міністра охорони здоров'я Республіки Польща від 7 грудня 2001 року «Про поводження з людськими трупами та останками» [21], визначається, що трупами є тіла осіб, померлих і мертвнонароджених дітей, незалежно від терміну вагітності.

Людський прах – це, зазвичай, речовина, яка залишилася після кремації людини. На думку дослідниці А. Michalska-Warias, широке розуміння термінів «труп», «людський прах» є виправданим, адже це передбачає необхідність також визнавати трупами «частини людського тіла (наприклад, викопаний із землі череп або фрагменти скелетної системи), а у випадку людського праху – це попіл, що утворився в результаті спалювання (але не лише в результаті кремації, але також, наприклад, у вогні). Таке ширше тлумачення є результатом різних цілей використання цих термінів в обох законодавчих актах (різниця між трупами та людськими останками в постанові необхідна через до інших «технічних» вимог до поводження з ними)» [11, с. 426].

Пограбування, про яке йде мова в § 2 статті 262 КК Польщі це пограбування тіла померлого, могили або місця спочинку померлого з метою привласнення. Польська доктрина передбачає, що пограбування тіла включає не тільки привласнення речей, які були на померлому (наприклад, ювелірні вироби, дорогоцінні годинники тощо), але й ті, які він покійний мав при собі (наприклад, сувеніри, поставлені родичами), також це можуть бути елементи, постійно пов'язані з тілом (наприклад, золоті зубні коронки, протези) [11, с. 426]. Пограбування могили або іншого місця спочинку покійного слід розуміти як викрадення скульптури, встановленої на могилі, металевих елементів або надгробку [7, с. 1425]. Через те, що законодавець чітко вказав, що пограбування може стосу-

ватися «могили або місця спочинку померлого», то, на думку польських авторів, обґрунтовано вважати, що предметом злочину, на якому реалізовано пограбування, може бути лише могила або місце спочинку, в якому тіло (або прах) насправді перебуває; якщо могила або місце спочинку порожнє, її пограбування утворює склад злочину, передбаченого статтею 278 КК Польщі [11, с. 427].

Таким чином, у чинному КК України статтю 297 КК України «Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого» було віднесено до кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

У кримінальному законодавстві Польщі представлений доволі подібний склад злочину, передбачений статтею 262 КК Польщі, яка віднесена до групи злочинів проти громадського порядку (розділ XXXII КК Польщі 1997 р.) і це доводить, що законодавець встановив, що поведінка, зазначена в цих положеннях, порушує громадський порядок як родовий об'єкт охорони.

Об'єктивна сторона діяння, передбаченого § 1 статті 262 КК Польщі полягає в образі трупа, людського праху чи місця спочинку померлої особи. Польськими науковцями також припускається, що наруга над трупом також може кваліфікуватися при статевого акті з трупом чи вчинення з трупом інших дій статевого характеру, або при використанні винним частин тіла трупа (як то череп, кінцівки) для виготовлення будь-яких предметів з них. Не виключений можливий зв'язок наруги над трупом з окультними практиками сатанізму, що також тягне за собою кваліфікацію діяння за статтею 262 КК Польщі. Наруга над тілом померлого та місцем його спочинку також можлива у випадку крадіжки тіла.

Предметом злочину у § 1 статті 262 КК Польщі є тіло померлої людини, людський прах або місце спочинку

померлих. У За спеціалізованим законодавством Польщі трупами є тіла осіб, померлих і мертвонароджених дітей, незалежно від терміну вагітності.

Пограбування, про яке йде мова в § 2 статті 262 КК Польщі це пограбування тіла померлого, могили або місця спочинку померлого з метою привласнення. Польська доктрина передбачає, що пограбування тіла включає не тільки привласнення речей, які були на померлому, але й ті, які він покійний мав при собі, також це можуть бути елементи, постійно пов'язані з тілом.

В цілому проведений аналіз показав доволі близькі позиції як українських, так і польських науковців-правників, що дає надію на швидку адаптацію українського кримінального законодавства до законодавства країн ЄС.

У статті проведено порівняльно-правове дослідження ознак складу злочину, передбаченого ст. 262 Кримінального кодексу Польщі, з метою пошуку шляхів для вдосконалення відповідного вітчизняного кримінального законодавства. у чинному КК України статтю 297 КК України «Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого» було віднесено до кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності. У кримінальному законодавстві Польщі представлений доволі подібний склад злочину, передбачений статтею 262 КК Польщі, яка віднесена до групи злочинів проти громадського порядку (розділ XXXII КК Польщі 1997 р.) і це доводить, що законодавець встановив, що поведінка, зазначена в цих положеннях, порушує громадський порядок як родовий об'єкт охорони. Об'єктивна сторона діяння, передбаченого § 1 статті 262 КК Польщі полягає в образі трупа, людського праху чи місця спочинку померлої особи. Польськими нау-

ковцями також припускається, що наруга над трупом також може кваліфікуватися при статевому акті з трупом чи вчинення з трупом інших дій статевого характеру, або при використанні винним частин тіла трупа (як то череп, кінцівки) для виготовлення будь-яких предметів з них. Не виключений можливий зв'язок наруги над трупом з окультними практиками сатанізму, що також тягне за собою кваліфікацію діяння за статтею 262 КК Польщі. Наруга над тілом померлого та місцем його спочинку також можлива у випадку крадіжки тіла. Предметом злочину у § 1 статті 262 КК Польщі є тіло померлої людини, людський прах або місце спочинку померлих. У За спеціалізованим законодавством Польщі трупами є тіла осіб, померлих і мертвонароджених дітей, незалежно від терміну вагітності. Пограбування, про яке йде мова в § 2 статті 262 КК Польщі це пограбування тіла померлого, могили або місця спочинку померлого з метою привласнення. Польська доктрина передбачає, що пограбування тіла включає не тільки привласнення речей, які були на померлому, але й ті, які він покійний мав при собі, також це можуть бути елементи, постійно пов'язані з тілом. В цілому проведений аналіз показав доволі близькі позиції як українських, так і польських науковців-правників, що дає надію на швидку адаптацію українського кримінального законодавства до законодавства країн ЄС.

Ключові слова: кримінальне право, громадський порядок, наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого, Польща.

Bereznikov O. Polish experience of criminalizing grave desecration

The article conducts a comparative legal study of the elements of the crime provided for in Art. 262 of the

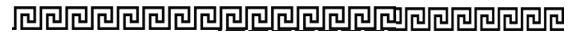
Criminal Code of Poland, in order to find ways to improve the relevant domestic criminal legislation. in the current Criminal Code of Ukraine, Article 297 of the Criminal Code of Ukraine "Insulting a grave, other place of burial or the body of the deceased" was classified as a criminal offense against public order and morality. The criminal legislation of Poland presents a fairly similar composition of the crime provided for in Article 262 of the Polish Criminal Code, which is classified as a group of crimes against public order (Chapter XXXII of the Polish Criminal Code of 1997), and this proves that the legislator established that the behavior specified in these provisions violates public order as a generic object of protection. The objective side of the act provided for in § 1 of Article 262 of the Polish Criminal Code consists in the image of a corpse, human ashes or the resting place of a deceased person. Polish scientists also assume that insulting a corpse can also be qualified when having sexual intercourse with a corpse or committing other acts of a sexual nature with a corpse, or when the perpetrator uses body parts of a corpse (such as a skull, limbs) to make any objects from them. It is possible that the abuse of a corpse is connected with the occult practices of Satanism, which also entails the qualification of the act under Article 262 of the Polish Criminal Code. Insulting the body of the deceased and his resting place is also possible in case of theft of the body. The object of the crime in § 1 of Article 262 of the Polish Criminal Code is the body of a deceased person, human ashes or the resting place of the deceased. In According to the specialized legislation of Poland, corpses are the bodies of persons, deceased and stillborn children, regardless of the period of pregnancy. The robbery referred to in § 2 of Article 262 of the

Polish Criminal Code is the robbery of the body of the deceased, the grave or resting place of the deceased for the purpose of appropriation. The Polish doctrine provides that the robbery of the body includes not only the appropriation of things that were on the deceased, but also those that the deceased had with him, they can also be items permanently associated with the body. In general, the analysis carried out showed fairly close positions of both Ukrainian and Polish legal scholars, which gives hope for a quick adaptation of Ukrainian criminal legislation to the legislation of EU countries.

Key words: criminal law, public order, insulting a grave, other place of burial or the body of the deceased, Poland.

Література

1. Kodeks karny : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> (дата звернення: 22.10.2023).
2. Stefański R. A. Przestępstwo znieważenia zwłok, prochów ludzkich lub grobu (art. 262 k.k.), *Prokuratura i Prawo*. 2004, nr 10. s. 19–28. URL: <https://jbc.pionier.net.pl/details/nnz037t> (дата звернення: 22.10.2023).
3. Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami. Warszawa : Wydawnictwo Prawnicze, 1997. 607 s.
4. Migros Z. Przestępstwa przeciwko uczuciom religijnym w polskim kodeksie karnym z 1932 r. *Wojskowy Przegląd Prawniczy*. 1982. nr 37. s. 187–208.
5. Grześkowiak A., Wiak K. Kodeks karny. Warszawa : C.H. Beck, 2015, 1493 s.
6. Kodeks karny. Komentarz / Piyrkowska-Fliieger J., Michalska-Warias A., Szwarczyk M., Bojarski T. Warszawa : Wolters Kluwer, 2016, 1440 s.
7. Kodeks karny. Część szczególna. / Barczak-Oplustil A. i in. ; pod red. A. Zolla. Tom II. Komentarz do art. 117-211a (cz. 1). Komentarz do art. 212-277d (cz. 2). Wydanie: 5. Warszawa : Wolters Kluwer, 2017. 1884 s.
8. Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym, *System Prawa Kar-*

nego / M. Bojarski i in. ; pod red. Lecha Gardockiego. T. 8. Wydanie: 2. Warszawa, 2013. 1212 s.

9. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz / D. Gruszecka i in. ; pod red. J. Giezka. Warszawa : Wolters Kluwer, 2021. 1544 s.

10. Gyal R. Kodeks karny. Praktyczny komentarz. Warszawa : Zrzeszenia Prawników Polskich, 2002. 531 s.

11. Kodeks karny. Część szczególna / Zalewski W. i in. ; pod red. M. Krylikowskiego, R. Zawłockiego. Warszawa : C.H. Beck, 2017. Tom II. Komentarz do artykułów 222–316. 1015 s.

12. Kodeks karny. część szczególna / pod red. A. Wąska, R. Zawłockiego. Warszawa : Wolters Kluwer, 2010. 1057 s.

13. Śliwowski J. Prawo karne. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1979. 593 s.

14. Rybak A. Prawnokarna ochrona godności zwłok człowieka. *Palestra*. 2004. nr 49/1–2. S. 99–104.

15. Gardocka T. Czy zwłoki ludzkie są rzeczą i co z tego wynika? *Non omnis moriar. Osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka. Zagadnienia wybrane* / pod red. J. Gołaczyńskiego, J. Mazurkiewicz, J. Turłukowskiego, D. Kar-

kuta, Wrocław : Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015. 463 s.

16. Makarewicz J. Kodeks karny z komentarzem. Lwów : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1932. 366 s.

17. Prawo karne w zarysie, część szczególną / pod red. J. Waszczyńskiego. Łódź : UŁ, 1981. 231 s.

18. Peiper L. Komentarz do Kodeksu karnego. Kraków : Wydawca Leon Frommer, 1936. 1035 s.

19. Paprzycki R. Prawnokarna analiza zjawiska satanizmu w Polsce. Kraków : Kantor Wydawniczy Zakamycze, 2002. 153 s.

20. Wyjtowicz L. Odkopali zwłoki i odcięli głowę. *Ruszył proces Sławomira J. Dziennik Wschodni : веб-сайт*. URL: <http://www.dziennikwschodni.pl/zamosc/odkopali-zwloki-i-odcieli-glowe-ruszył-proces-slawomira-j,n,1000122726.html> (дата звернення: 22.10.2023).

21. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi : Ustawa z dnia 7 grudnia 2001 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20011531783/O/D20011783.pdf> (дата звернення: 22.10.2023).

